

ELLENÁLLÁSOKBÓL VAGY KONDENZÁTOROKBÓL ÁLLÓ HÍDKAPCSOLÁS EREDŐJE

Légrádi Imre
Sopron

Az 1. és 2. ábrán látható hídkapcsolások A és B pontjai között érvényesülő ellenállásérték R_{AB} , illetve kapacitásérték C_{AB} a szokásos számítások végrehajtásával egyetlen képlet formájában is megkapható. Ezt a nagyon egyszerű megjelenésű végképleteket mutatjuk be az alábbiakban.

(A mellékelt ábrákon is látható görbe nyilak a képletek levezetéséhez használható feszültségösszegzés sorrendjét irányítják.)

Az 1. ábra ellenállásokból álló hídja esetén a következő összefüggések írhatók fel.

A bal oldali hurokban

$$I_1 R_1 + I_3 R_3 + I_5 R_5 = 0,$$

a jobb oldali hurokban

$$-I_3 R_3 + I_2 R_2 + I_4 R_4 = 0.$$

A C csomópontban

$$I_1 - I_2 - I_5 = 0,$$

a D csomópontban

$$I_5 + I_4 - I_3 = 0,$$

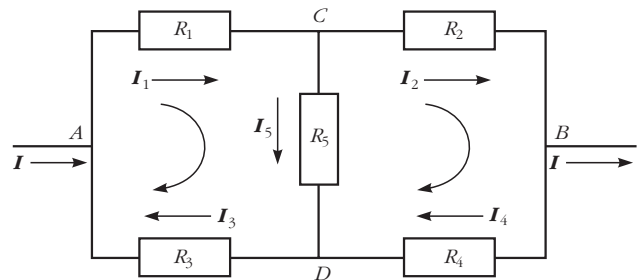
a B csomópontban

$$I_2 - I - I_4 = 0.$$

Az A pontban befolyó és a B pontban kifolyó áram I erősségét, mint paramétert kezeljük, így a fenti öt, egymástól független egyenlet elegendő az öt ismeretlen áramerősség meghatározásához.

Egy lehetséges lépéssorozat a következő: a C valamint a B csomóponti egyenletek összeadásával kapjuk, hogy

$$I_1 = I + I_4 + I_5,$$

1. ábra. Ellenállásokból álló hídkapcsolás.

a D csomóponti egyenletről pedig

$$I_3 = I_4 + I_5.$$

Ezeket felhasználva, az egyenletrendszerből a következő két ágbeli áramerősséghez jutunk:

$$I_4 = -\frac{R_1 R_5 + R_2 (R_1 + R_3 + R_5)}{R_5 (R_1 + R_3) + (R_2 + R_4) (R_1 + R_3 + R_5)} I,$$

$$I_5 = \frac{R_2 R_3 - R_1 R_4}{R_5 (R_1 + R_3) + (R_2 + R_4) (R_1 + R_3 + R_5)} I.$$

Ezek visszahelyettesítésével eljutunk a keresett R_{AB} eredő ellenállást megadó összefüggéshez, amely alakilag még bonyolult. Szerencsére, türelmet igénylő, de egyszerű további alakítással végül is szerény külsejű törtet kapunk az eredő számára hídkapcsolásunk esetén.

$$R_{AB} = \frac{R^{(3)}}{R^{(2)}}, \text{ ahol}$$

$$R^{(3)} = R_1 R_2 R_3 + R_1 R_2 R_4 + R_1 R_3 R_4 + R_1 R_3 R_5 +$$

$$+ R_1 R_4 R_5 + R_2 R_3 R_4 + R_2 R_3 R_5 + R_2 R_4 R_5 \text{ és}$$

$$R^{(2)} = R_1 R_2 + R_1 R_4 + R_1 R_5 + R_2 R_3 +$$

$$+ R_2 R_5 + R_3 R_4 + R_3 R_5 + R_4 R_5.$$

A kondenzátorokból álló híd (2. ábra) esetén, ha az A és B pontokban a hidat egy megfelelő forrásfeszültségű áramforrásra kapcsoljuk, akkor az öt kondenzátor együttese Q nagyságú elektromos töltést fogad be és egyetlen kondenzátornak tekinthető, amelynek kapacitását C_{AB} -vel jelöljük. A 2. ábra szerinti C_1, C_2, C_3, C_4 és C_5 kapacitásértékű kondenzátorokban a feltöltődés után Q_1, Q_2, \dots, Q_5 nagyságú elektromos töltés alakul ki, és feszültségeik

$$\frac{Q_1}{C_1}, \frac{Q_2}{C_2}, \dots, \frac{Q_5}{C_5}$$

Légrádi Imre a soproni Széchenyi István Gimnázium nyugalmazott fizika-matematika szakos tanára, a város díszpolgára. Tanári munkájának elismeréseként számos kitüntetést, köztük Rátz Tanár Úr Életműdíjat kapott.

értékűek lesznek, az ábrán jelzett polaritással. A teljes hídkapcsolás eredő C_{AB} kapacitása és a benne tárolódó Q töltés

$$U_{AB} = \frac{Q}{C_{AB}}$$

kapocsfeszültséget határoz meg.

A C_{AB} kapacitásérték meghatározásához mindenképp először meg kell határoznunk az egyes kondenzátorok Q_1, Q_2, \dots, Q_5 nagyságú töltéseit, pontosabban azt, hogy ezek mekkora részét képezik a kapcsolásba bevitt teljes Q töltésnek.

A kapcsolás két háromszögében, a bejelölt irányban haladva, összegezzük a feszültségeket, illetve a töltés eloszlását az egyes elágazási pontokban:

$$\frac{Q_1}{C_1} + \frac{Q_5}{C_5} - \frac{Q_3}{C_3} = 0,$$

$$\frac{Q_2}{C_2} - \frac{Q_4}{C_4} - \frac{Q_5}{C_5} = 0,$$

$$Q_1 + Q_3 = Q,$$

$$Q_2 + Q_4 = Q,$$

$$Q_1 = Q_2 + Q_5.$$

Ezekből Q_1 -re és Q_5 -re a következő egyenletrendszert írhatjuk fel:

$$\left(\frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_3}\right)Q_1 + \frac{1}{C_5}Q_5 = \frac{1}{C_3}Q,$$

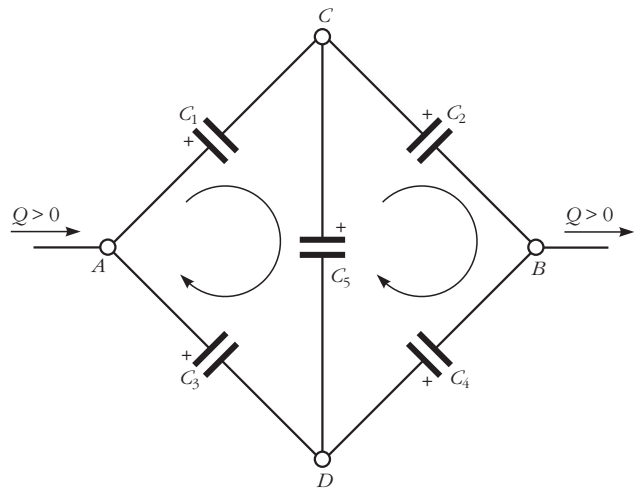
$$\left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4}\right)Q_1 - \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4} + \frac{1}{C_5}\right)Q_5 = \frac{1}{C_4}Q.$$

Ennek megoldásai az alábbiak:

$$Q_1 = \frac{\frac{1}{C_4 C_5} + \frac{1}{C_3} \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4} + \frac{1}{C_5}\right)}{\frac{1}{C_5} \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4}\right) + \left(\frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_3}\right) \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4} + \frac{1}{C_5}\right)} Q,$$

illetve

$$Q_5 = \frac{\frac{1}{C_2 C_3} - \frac{1}{C_1 C_4}}{\frac{1}{C_5} \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4}\right) + \left(\frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_3}\right) \left(\frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_4} + \frac{1}{C_5}\right)} Q.$$

2. ábra. Hídkapcsolás kondenzátorokból.

Hídkapcsolásunk $A-B$ pontjai között jelentkező eredő kapacitását keresve, szükség van az U_{AB} feszültségre, amelyet például a felső ág két kondenzátorának soros kapcsolásából kaphatunk meg:

$$U_{AB} = U_1 + U_2 = \frac{Q_1}{C_1} + \frac{Q_2}{C_2}.$$

Itt $Q_2 = Q_1 - Q_5$ felhasználásával hozzájutunk U_{AB} -hez, illetve a keresett $C_{AB} = Q/U_{AB}$ kapacitásértékhez. Az ebben szereplő „szörnyű” törtalakzatokat közös nevezőre hozással, megfelelő bővítéssel azután a következő „szelíd” alakra hozhatjuk:

$$C_{AB} = \frac{C^{(3)}}{C^{(2)}}, \text{ ahol}$$

$$C^{(3)} = C_1 C_2 C_3 + C_1 C_2 C_4 + C_1 C_2 C_5 + C_1 C_3 C_4 + C_1 C_4 C_5 + C_2 C_3 C_4 + C_2 C_3 C_5 + C_3 C_4 C_5 \text{ és}$$

$$C^{(2)} = C_1 C_3 + C_1 C_4 + C_1 C_5 + C_2 C_3 + C_2 C_4 + C_2 C_5 + C_3 C_5 + C_4 C_5.$$

A fenti képletekkel könnyen kiszámítható eredő értékek – természetesen – nem csupán önmagukért valók. A gyakorlatban a kapcsolás egyes ágaiban folyó áramok erősségét, illetve az egyes kondenzátorok feszültségét, töltését kell meghatároznunk. Ezekben az esetekben is előnyös, hogy először ki tudjuk számítani a teljes híd eredő ellenállását, illetve kapacitását, mert ezzel könnyíteni lehet az említett részadatok kiszámítását.

**Az Eötvös Társulat
főnt van a **facebook**-on!**

<https://www.facebook.com/pages/Eötvös-Loránd-Fizikai-Társulat/434140519998696?fref=ts>